

Ofisi e phahameng

Mohala: +27 12 346 3985 | Fekese: +27 12 346 3986
Imeili: info@cbe.org.za | Web. www.cbe.org.za

Aterese ya Poso

Lebokose Box 915. Groenkloof. 0027

Aterese ya Bodulo

169 Corobay Avenue
Corobay Corner Block A
2nd floor
Waterkloof Glen
PRETORIA
0010

LEKGOTLA LA TIKOLOHO YA KAHO LEANO LA PUO

Lekgotla la Tikoloho ya Kaho (CBE) le hlahisa mona Leano la Puo la lona la molao.

1. KETAPELE

Molao wa motheo wa Riphaboliki ya Aforika Borwa (RSA), Molao wa 108 wa 1996 o ananetse dipuo tse 11 tsa mmuso; o amohela hore dipuo tsa botala le tshebediso ya tsona e putlame mme molao o hlakisa hore Mmuso o lokela ho hlophisa metjha e sebetsang ebile mehato e metle ho phahamisana maemo le ho ntshetsapele dipuo tsa botala. Molao wa motheo o tswela pele ho hlakisa hore dipuo tsohle tsa mmuso di lokela ho natefelwa ke tshebediso e tshwanang ebile di tshwarwe ka tsela e lekanang.

Ho fihla ha kana, ho se ho saennwe Molao wa Tshebediso ya Dipuo tsa Mmuso, Molao wa 12 wa 2012, ho kenyeletswa hape le ho fana ka melawana ya tsamaiso le tekolo ya tshebediso ya dipuo tsa mmuso ke mmuso wa naha mesebetsing ya mmuso mme ho hlokeha hore ho amohelwe leano la puo ke mafapha a mmuso, boemedi ba mmuso ba naha le dikgwebo tsa setjhaba tsa naha hape le hore ho thehwe diyuniti tsa puo tsa lefapha la naha, boemedi ba mmuso ba naha hape le dikgwebo tsa mmuso tsa naha.

Lekgotla la Tikoloho ya Kaho (CBE) jwaloka ha le thehilwe ho latela karolo ya 2 ya Molao wa Tikoloho ya Kaho wa No 43 wa 2000, ha ho le jwalo, ka ho ikamahanya le Molao wa Tshebediso ya Dipuo tsa Mmuso, o hlahisitse Leano la Puo.

2. SEPHEO

Sepheo sa Leano la Puo la SARS ke ho hlakisa hore na CBE e tla ikamahanya jwang le dipehelo tsa Molao wa Tshebediso ya Dipuo tsa Mmuso wa 2012 le tshebediso ya dipuo tsa molao tse kgethilweng e le tsa mmuso ka sepheo sa ho buisana le batho ka boikarabelo ba lona le ditshebeletso ho bankakarolo ba lona hammoho le baahi ba Aforika Borwa.

3. SEBAKA LE TSHEBETSO

Dipehelo tsa leano lena di sebetsa ho bahiruwa bohle ba CBE, bahiruwa le ditho tsa setjhaba tse sebedisanang le CBE.

4. MOKGWA WA CBE LE TSHEBETSO YA HO HLWAYA PUO YA MMUSO

Lekgotla la Tikoloho ya Kaho (CBE) ke mokgatlo wa molao o thehilweng tlasa Molao wa Lekgotla la Tikoloho ya Kaho (No ya 43 ya 2000). Ke mokgatlo o okametseng ebile o hokahanyang Makgotla a Porofeshenale a tsheletseng tikolohong ya kaho (Bonono ba Meralo ya Meaho, Boenjenere, Bonono ba Meralo ya Lefatshe, Tsamaiso ya Diporojeke le Kaho, Bohlahlobi ba Thepa ya Mehaho le Boleng) ka sepheo sa ho kgothaletsa boitshwaro bo botle ka hara diporofeshene, ho tlisa phetoho diporofesheneng le ho tataisa Puso ya Aforika Borwa ditabeng tse amanang le tikoloho ya kaho.

Ha jwale, sebaka seo CBE e leng ho sona ke Pretoria mme Lekgotla lena ha le eso ka le theha boteng ba lona diporovenseng tse ding. Ho sebediswa metjha e fapaneng ya dikgokahanyo ho ruta bankakarolo ka ditshebediso tseo CBE e fanang ka tsona.

5. LEANO LA CBE KA DIPUO TSA MOLAO

CBE e itlama ho sebedisa dipuo tse leshome le motso o le mong jwaloka ho hlakisitswe Molaong wa Tshebediso ya Dipuo tsa Molao, Molao wa No 12 wa 2012 moo ho kgonehang, le ho latela kopo e entsweng ke setho sa setjhaba.

5.1 Dipuo tsa mmuso

CBE e amohetse dipuo tse leshome le motso o le mong tsa Riphaboliki ya Aforika Borwa e le dipuo tsa molao tsa lona ka sepheo sa tshebetso ya leano lena.

CBE e tla kenya tshebetsong metjha e latelang ya puo:

- a) Puo ya ka hare le ya kante tshebetsong ya puo ya kgwebo bakeng sa CBE e tla ba English.
- b) Dipuo tse latelang di nkuwa e le tsona tse tla sebediswa ha ho buisanwa le bankakarolo le setjhaba ka sepheo sa ho sebedisana le Puso:
  - i. IsiNdebele, isiXhosa, isiZulu le siSwati (sehlopha sa Nguni);
  - ii. Sepedi, Sesotho, Setswana (Sehlopha sa Sotho);
  - iii. Tshivenda;
  - iv. Xitsonga;
  - v. English; le

vi. Afrikaans.

5.2 Dintlha tsa bohlokwa tse lekolwang ha ho sebediswa puo ya molao e tshwanetseng

- a) Dipuo tseo bankakarolo ba di kgethang;
- b) Na ho tla kgoneha ho di sebedisa nakong eo ho buisanwang le bankakarolo,
- c) Puo e buuwang e ka sehloohong nakong eo ho buisanwang le bankakarolo.

5.3 Dipuo tse ding

CBE e ntshetsapele tshebediso ya dipuo tse ngata. Bankakarolo ba batlang ditsebiso tse ngotsweng kapa tse phatlaladitsweng ka puo ya mmuso, moo puisano kapa ditsebiso tse jwalo e leng siyo ka puo eo a ka nna a etsa kopo hore a fumantshwe puisano kapa tsebiso eo ka puo eo ya mmuso. Kopo e jwalo e tlamehile ho ngolwa ka puo eo e kopuwang ka yona mme e fumanwe ke CBE bonyane matsatsi a 60 (mashome a tsheletseng) kamora hore puisano eo kapa tsebiso eo e hlokehang e ntshuwe.

6. PHIHLELLO

Ho latela Molao wa Dipuo tsa Molao, CBE e tla thusa ka ho bebofaletsa ho thusa moahi e mong le e mong wa Aforika Borwa kgethong ya hae ya puo ya molao. Le ha English e le puo ya mmuso e sebediswang ke CBE dikgokahanyong tsohle tsa kgwebo tsa yona, ho tla sebetsanwa le dikopo tse ding tsa dikgokahanyo ka puo efe kapa efe ya mmuso mona Aforika Borwa.

6.1 Puo e sebediswang bakeng sa dikgokahanyo tsohle tse ngotsweng tsa mmuso tsa CBE tse jwaloka ditokomane tsa molao, diraporoto, maano le ditokomane tsa tshebetso di tla ba ka English. Dikopo tsa tlhahisoleseding ka puo efe kapa efe ho tla sebetsanwa le tsona, ho latela dipehelo tse hlakisitsweng ho 5.3 leanong lena.

6.2 Ha ho buisanwa le bankakarolo le setjhaba ka kakaretso ka molomo, CBE e tla leka ka hohlehohle ho thusa le ho sebedisana le motho ya etsang kopo ka puo eo a e kgethileng.

6.3 Ha jwale webosaete e fumaneha ka English. Ho tla etswa ka hohlehohle hore ho sebetsanwe le dikopo tsa tlhahisoleseding ka puo efe kapa efe ya mmuso ho latela dipehelo tse hlakisitsweng ho 5.3 leanong lena.

6.4 Batho ba nang le ditlhoko tse ikgethileng ba tla thuswa ka tsela e latelang:

- a) Setho sefe kapa sefe sa setjhaba se hlokang tlhahisoleseding ka puo ya difofu (braille) ba tla lokela ho tsebisa CBE ka ho e ngolla kapa ka mohala mme tlhahisoleseding eo e tla fumaneha. Kopo e jwalo e tlamehile ho etswa le ho amohelwa ke CBE bonyane matsatsi a 60 (mashome a tsheletseng) pele dikgokahanyo kapa tlhahisoleseding e e hlokehang e fumaneha.

b) Setho sefe kapa sefe sa setjhaba se hlohang ho buisana le CBE ka puo ya matsoho se tlamehile ho tsebisa Lefapha la Dikgokahanyo ka ho le ngolla bonyane matsatsi a 60 (mashome a tshelentseng) pele tshebeletso e jwalo e hlokwa, e le ho fa ofisi sebaka ho ka etsa ditlhophiso tse hlokehang.

7. METJHA YA HO TLETLEBA

Motho ofe kapa ofe ya sa kgotsofatswang ke tshebediso ya dipuo tsa mmuso tsa CBE a ka nna a tlisa tletlebo ya hae ho CBE jwaloka ho hlakisitswe karolong ya 4(f) ya Molao wa Tshebediso ya Dipuo tsa Mmuso wa 2012.

7.1 Ditletlebo di tlamehile ho tlišwa ka mokgwa o latelang:

- a) Ka ho ngola, nakong ya dikgwedi tse tharo tsa hore tletlebo eo e hlahelle.
- b) Tletlebo efe kapa efe e tlamehile ho hlakisa dintlha tse latelang: lebitso le sefane, aterese ya bodulo le ya poso le dintlha ka botlalo tsa ho buisana le motletlebi.
- c) Motletlebi o tlamehile ho fana ka tlhaloso e phethahetseng ya tletlebo.
- d) CBE e tla lekola tletlebo eo mme e arabe ka ho ngola mme sena se tla etswa nakong e sa feteng dikgwedi tse tharo kamora hore tletlebo e romelwe, moo ho tsebiswang motletlebi ka sephetho.

8. YUNITI YA PUO

CBE e ke ke ya ba le Yuniti ya Puo e Ikemetseng, Yuniti ya Dikgokahanyo ya CBE e tla nka boikarabelo ba Yuniti ya Puo.

8.1 Lefapha la Dikgokahanyo le tla nehwa boikarabelo bo latelang ba Yuniti ya Puo:

- a) Ho eletsa bookamedi bo ikarabellang ba CBE ka ntshetsopele, kananelo le ho kenya tshebetsong leano la puo;
- b) Ho lekola le ho hlahloba tshebediso ya dipuo tsa molao tsa CBE;
- c) Ho lekola le ho hlahloba boikamahanyo le leano la puo la CBE;
- d) Ho hlophisa diraporoto tse lokelang ho romelwa yuniting ya puo ya naha ho latela karolo ya 6(2);
- e) Ntshetsopele ya dipuo tsohle tsa mmuso hore di natefelwe ke tshebediso e tshwanang ebile di tshwarwe ka tsela e lekaneng ke mmuso wa naha;
- f) Ho thusa le ho bebofaletsa setjhaba ho fihlella ditshebeletso le tlhahisoleseding ya CBE ka ho lekana; hape le
- g) Ho ntshetsapele tsamaiso e lokileng ya puo ke CBE.

9. TEKOLO BOTJHA YA LEANO

CBE e tla lekola botjha leano lena selemo le selemo kapa neng kapa neng ha ho hlokeha.

